

**Sörmländska låtar
upptecknade av
Gustaf Wetter
åren
1932–1976**

UTGIVNA AV KATRINEHOLMS KOMMUN

Notskrift och texter: original av Gustaf Wetter
Bildurval och kommentarer: Arne Blomberg
Samtliga bilder ur Södermanlands Spelmansförbunds arkiv om ej annat anges
Omslagets framsida: foto av Irma Andersson
Motivet är från spelmansförbundets 50-årsjubileum i Julita
Produktion: Tofters tryckeri ab, Östervåla 1978

F Ö R O R D

Till Katrineholms kommun överlämnade jag år 1970 en kopia av mina 610 folkmusikuppteckningar, som ägt rum under åren 1932-1976. Dåvarande stadsfullmäktige beslutade 1970-10-26 tacksamt mottaga gåvan. Alla är originaluppteckningar och har skett efter 40 olika sagesmän direkt efter deras sång eller spel. Ett undantag är Gunnar Sjögrens låtar, nr 559-587, som först spelades in på bandspelare och sedan tecknades upp i notskrift.

Under åren 1823-1835 verkade i Floda socken i Södermanland en ung klockare, A G Rosenberg, som då tecknade upp 160 polskor, visor och danslekar från Floda och angränsande socknar. Sammanlagt gav han ut tre häften folklåtar, tryckta under åren 1876-1882. Det tredje häftet innehåller 100 polskor från Björkvik och norra Östergötland "samt mig benäget meddelande af Organisten Pontus Schwalbe i Björkvik."

Vid sekelskiftet 1899-1900 upptecknade redaktör K P Leffner folkmelodier från norra Södermanland, företrädesvis Strängnäs-trakten. De är utgivna i tryck som nr X och XI i "Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria."

Folkhögskollärare Nils Dencker, Åsa, Sköldinge, var livligt verksam med att under åren omkring 1930-1935 teckna upp omkring 300 sörmländska melodier för Uppsala Landsmålsarkiv (ULMA). Dennes största förtjänst ligger i en stor lärdom och kunskap om folkmusik, publicerad och opublicerad. Han kunde plocka fram kända och okända varianter och uppteckningar av en folkmelodi. Det var en bidragande orsak till att han blev filosofie hedersdoktor.

Sveriges störste låtupptecknare, redaktören för samlingsverket Svenska Låtar, Olof Andersson, är också den störste samlaren av sörmländska folkmelodier. 1934 utkom Sörmlandshäftet av detta standardverk. Det innehåller sammanlagt 207 melodier. Huvudparten har Olof Andersson och Nils Dencker tecknat upp men även 13 melodier av mina samlingar är med i häftet. Detta är nu utgången ur bokhandeln. Den resterande upplagan finns i Södermanlands Spelmansförbunds arkiv.

Sin största insats som låtupptecknare i Södermanland gjorde dock Olof Andersson under åren 1935-1936. På spelmansförbundets uppdrag reste denne angiven tid runt i hela landskapet för en grundlig inventering av folkmusikbeståndet. Resultatet blev 726 låtar, upptecknade direkt efter spelmän och sångare, och 275 melodier, avskrivna ur gamla notböcker, snyggt och prydligt präntade noter och med maskinskrivna kommentarer om låtar, spelmän och sångare.

Det är ganska märkligt, att av dessa sex låtupptecknare, vilkas folkmusikaliska gärningar jag här i korthet berört, har fyra haft sin verksamhet i katrineholmstrakten, Rosenberg i Floda, Schwalbe i Björkvik, Dencker i Sköldinge och Wetter i Katrineholm. De tre förstnämnda socknarna ingår nu i Katrineholms kommun. Rosenberg och Dencker är tvenne personer, som man ej kan förbigå vid studiet av den svenska folkmusikens historia. Mina 610 uppteckningar, som här föreligger, är en komplettering av vad mina föregångare åstadkommit. Jag är fullt medveten om att jag är underlägsen de flesta av dem, särskilt Olof Andersson, Sveriges störste låtupptecknare. Jag har i bokstavlig mening suttit vid hans fötter och med beundran följt hans uppteckningsarbete i Södermanland under 1930-talet. Mina uppteckningar är gjorda efter hans intentioner och enligt praxis i Svenska Låtar.

I ett avseende skiljer sig mina uppteckningar från alla de ovan nämnda, de har tillkommit under en så lång tidsperiod som 44 år. Men så är jag också en envis smålänning med musik i släkten sedan flera generationer tillbaka. Jag började också tidigt teckna upp låtar från Gränna-trakten efter min far och Blinde Janne. Jag var 17 år, när jag började och har alltså hållit på med denna hobby i 60 år. Nu sker all uppteckning efter levande traditionsbärare genom bandspelare, och ingen ger sig tid att i notskrift teckna upp en visa eller polska. Jag har nog inte många kolleger i Sverige och finns det någon är jag nog djärv att tro, att ingen tecknat upp fler låtar än jag.

Föreliggande kopia är glädjande nog mycket tydlig i fråga om notskriften och de skrivna kommentarerna och upplysningarna. Det beror på två duktiga medhjälpare, f d militärmusiker Nils Fält, som är skicklig notpräntare och fru Carola Benson, båda från Katrineholm. Noggrant och ambitiöst har de vinnlagt sig om att tyda mina originaluppteckningar. Jag framför till dem båda ett hjärtligt tack för god hjälp. Arbetet kompletteras av ett person- och sakregister. Det har kostat mig åtskillig möda. Ett register är dock en mycket viktig detalj, särskilt i ett samlingsverk. Jag har därför utarbetat det så noggrant det varit mig möjligt, detta för att underlätta studiet för eventuella framtida forskare.

För föreståndare för ett flertal folkmusikarkiv i Sverige, Norge och Finland har jag påpekat, att bandinspelningarna ska "transkriberas" i notform och uppteckningarna i notsamlingarna om möjligt inspelas på band. Då först blir samlingarna så fullständiga som man kan begära. Jag är medveten om att endast ett villkor är uppfyllt, när jag nu överlämnar mina uppteckningar till Katrineholms kommun. Jag lovar dock, att om hälsa och krafter står mig bi, spela in samtliga melodier på bandspelare. Min önskan är att dessa melodier överlämnas till Katrineholms stadsbibliotek och där är tillgängliga för allmänheten enligt biblioteksstyrelsens beslut och bibliotekariens anvisningar.

Katrineholm i februari 1977

Gustaf Wetter

LÅTAR, upptecknade av Gustaf Wetter efter C. E. Eriksson,
Bondegatan 25, Katrineholm, 1932 - 1937.
Eriksson, / Carl Erik i Lind / var född 12.6.1856,
död 26.8.1938, begravnen 3.9.1938.

No 9 Skänklåt *efter Widmark*

Skänklåt efter Widmark. Spelades av spelmännen, när maten bars in på bröllopen i Sörmland och brudparet och de närmaste anhöriga försåg sig. Denna låt är en signaturmelodi i Södermanlands Spelmansförbund och går allmänt, alltså inte bara i Sörmland, under benämningen "Sköldinge skänklåt".

Nr 2 Gånglåt

2. Gånglåt. Denna låt ("Ja må han leva") spelades i den gamla goda tiden på festligheter. Det fanns då enl. Eriksson inga ord till den.
Jfr. Sv.L. Dal. 962.

Beväringsvisor sjöngs enl. lärarinnan Maria Andersson, Vista skola, Huddinge, på samma melodi. Texten var följande: Amen på psalmen, nu resa vi till Malmen, där tror jag vi får oss en sup eller två. Å får vi inte dä, så följa vi inte mä, då stanna vi hemma med blanka gevär.

Nr 3 Skänklåt

3. Skänklåt. Se n:r 1. Den spelades också som fransäs. Denna, liksom de flesta av de uppt. låtarna, har Ericsson efter Olof August Widmark som bodde i Sloängsstugan, L:a Kulltorp, V:a Vingåker.

No 4 Brudmarsch

4. Brudmarsch. Spelades i sådan takt, att brudfolket hann med. "Spelmannen bligade sig bakätter".

Efter Widmark. Enligt Carl Erik var det vanliga namnet på denna brudmarsch Vingåkers brudmarsch. Troligen lite påverkad av militärmusiken på Malma hed något eller några år före sekelskiftet.

No 5 Bruddmarsch

Musical score for 'Bruddmarsch' (Wedding March), No. 5. The score consists of seven staves of music in G major and 2/4 time. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The music is written in a single melodic line with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Upptecknad två gånger. Jfr nr 59.

No 6 Brudpolska

Brudpolska, som spelades av spelmannen, när bruden dansade med gästerna. Först dansade bruden med brudgummen, sedan med prästen. Brudgummen dansade sedan med bruden, därefter med prästens fru o.s.v. i rangordning. Spelmannen spelade bara 1, högst 2 repri-ser, och hörde sedan upp, för att inte de dansande skulle tröttna. Brudpolskan dansades i Sörmland i Erikssons barndom. / E. är född 1856 /. Omkring 1880 slutade den vackra seden att dansa brudpolska i Sörmland. Sedan dansades i stället vals eller hambopolkett. På Erikssons eget bröllop 1879 dansades brudpolska.

Polskan är efter Andersson i Himlinge, Floda s:n. Jfr Rosenberg I:19. R. var klockare i Floda 1823 - 1835. Han skriver om sin uppteckning: "Not för not sådan den skrefs och spelades af lankesterskolläraren, vice klockaren, sockenapo-tekaren, målaren och glasmästaren m.m., verklige hedersmannen A. Andersson i Floda."

Jfr min uppt. efter Axelsson nr 266. Se även Bagge, Sörmland 35, Uppland nr 3.

No 7 *Polska*

7. Polska. - Sådan den, enligt Erikssons uppgift, spelades av Widmark.
 Jfr. Clarin 4.
 Sv.L. Östg. 337.

Denna polska spelade Carl Erik med förkärlek, när han kom i spelmanstagen. Det är en typisk östgöta-polska efter Nils Styrländer, d.ä. eller d.y. Se Svenska låtar, Östergötland, del II, sid 13. Jag citerar den kunnige Olof Andersson, Sveriges störste låtupptecknare: "Namnet Styrländer lever ännu och uttalas med aktning av de äldre spelmännen, och bådas polskor spelas såväl i Östergötland som i angränsande landskap, särskilt i Småland och Södermanland".

Detta skrev O.A. innan han träffat min ringhet och hört Carl Erik spela denna polska.

/ Denna kommentar är skriven 1975, då jag gjorde en sista översyn av mitt samlade upptecknade sörmländska låtbestånd. /

No 8 Polska

8. Polska efter Olof August Widmark (död 1879). "En nykter spelman och en fuller präst förestår aldrig sin tjänst rätt", sade Erik Ersson, Sislatorp, Flodafors, till prästen i Floda.

No 9 Polska

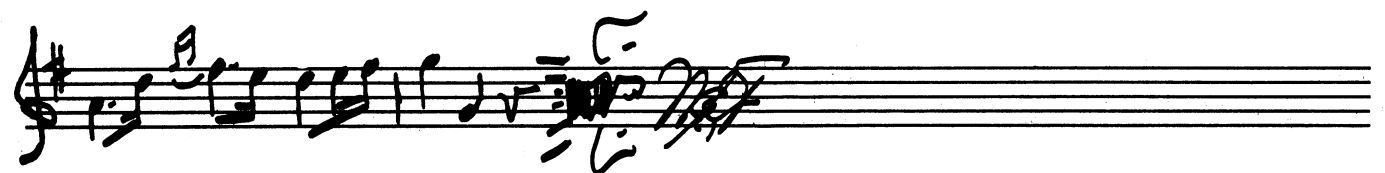
9. Polska efter "Adol i Rösne" (Adolf Pettersson, Rösarne, Lerbo).

No 10 Fermens Polska

("Fermen" var en försupen, avdankad soldat, till yrket sadelmakare. Han var poet och kom alltid dagen efter bröllopet och ville då alltid dansa med bruden. Då spelades alltid denna polska. I gengäld läste då "Fermen" upp ett poem, förf. av honom själv).

No 11 Polska

11. Polska efter Widmark. 1:sta rep. har bara 7 takter, Den 7:de är utelämnad.

No 12 Björnmyrgubbens hambopolkett

Björnmyrgubbens hambopolkett. "Björnmyrgubben" (Jan Erik Jansson) var spelman i Sköldinge före C.E. Eriksson. Han var troligen elev av "78-an", som han talade om. Jansson spelade "tyska klockorna" och mycket annat för förstämnd fiol. En annan gammal spelman i Sköldinge före Jansson hette Hall. "Nu är det slut", sa Hall om polska var enl. Eriksson ett ordstäv i Sköldinge.

No 13 Polska

13. Polska efter Widmark. (Jämför Wester "Blinde excellensens polska".)

Se vidare Vingåkersboken del I. sid 207 - 226. Excellensens polska är där uppt. av Dencker 1934. Givetvis efter Erik Axel Wester. Olof Andersson har en annan intressant variant. / G.W. 1975 /

Widmark Widmarksvals

Widmarks-vals.

Carl Erik gjorde bestämt gällande, att Widmark komponerat denna vals.

No 15 Vals Komp. av J. Gustavsson Dunker

No 16 Vals

spelad av Widmark.
Spelades enligt Persson av Hökerberg,
skollärare i Bie.

Persson, se Svenska Låtar,
Södermanland sid. 86 - 90.

No 17 Gammalvals efter Widmark

The musical score is written on seven staves. The first staff starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The time signature is 3/4. The music is a simple, folk-like melody. The second staff has a 'Fine' marking below it. The seventh staff ends with 'D.C. al Fine'.

Gammalvals efter Widmark. Nordblom 62. Kung Karls vals.
Jfr. Sv.L. Dal. 703.

No 18 Vals

18. Vals spelades av Widmark. Persson 20, Johansson 19.

No 19 Kung Rings vals

Kung Rings vals. När kung Ring med sin drottning på gästbud far på sjön ligger isen så spegelklar. Tra la la ...

Lars Erik Larsson, Pattala ("Pattalan"), död omkring 1923, var Erikssons spelmanskamrat.

Jfr. Sv.L. Dal. 93.

No 20 Vals

Handwritten musical score for No 20 Vals. The score consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The music is written in a fluid, handwritten style with various note values and rests. The second and third staves continue the melodic line. The fourth staff concludes with a double bar line and some decorative flourishes.

No 21 Vals *stemning:*

Handwritten musical score for No 21 Vals. The score consists of seven staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a 3/4 time signature. The music is written in a fluid, handwritten style with various note values and rests. The second and third staves continue the melodic line. The fourth staff concludes with a double bar line and some decorative flourishes.

No. 22 Vals

The musical score is written on ten staves. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, along with slurs and triplets. The piece ends with a double bar line and a decorative flourish.